

VODA ZSÓFIA

A TOLERANCIA ERŐSÍTÉSE MÁS KULTÚRÁJÚ EMBEREK IRÁNT BABITS MIHÁLY *MESSZE... MESSZE...* CÍMŰ MŰVÉVEL

A tolerancia a szociális kompetenciák közé tartozik, csakúgy, mint az empátia és élethelyzetek megértése, a kommunikációs helyzetek értelmezése, a szociális nyomásnak való ellenállás vagy az asszertivitás gyakorlása. Szociális kompetenciák, mivel szabályozzák azt, hogy társas működésünk hogyan, milyen minőségben valósul meg. Az iskola társas működésén alapszik, az anyanyelv a kommunikáció fő terepe, az irodalomóra pedig az emberi érzelmek társas nyilvánosságban történő megvitatásának színhelye. Az utóbbi gondolat mélyítésére segítségül hívok néhány irodalomtudományi idézetet: „[A]z irodalom mint művészet, mindenkitől személyes, egyéni viszonyt követel meg” (Fenyő D., 1991–92, 19), „(...) az irodalom nemcsak intellektuális, hanem emocionális képződmény” (Fenyő D., 1991–92, 20). Arató az irodalom lényegét a diák és szöveg interakciójában, párbeszédében definiálja (Arató, 2003, 12).

Ezek voltak azok a kiindulási pontok, melyek dolgozatomban témájának kiválasztásához vezettek: a szociális kompetenciák fejlesztését céloztam meg az irodalomórán a felső tagozatosok körében. Jelen négy részből álló cikksorozat az irodalomórákon megvalósult foglalkozássorozat óraterveiből kiindulva más kontextusban is felhasználható óraterveket kínál. A tervek a Pethőné Nagy Csilla-féle ráhangolódás – jelentésteremtés – reflektálás modellre épülnek, és eredetileg 8. évfolyamosoknak íródtak, de némi módosítással a középis-kolások körében is felhasználhatóak. A cikksorozat négy óratervet fog bemutatni, egy-egy társas kompetenciát körüljárva, mindvégig szem előtt tartva azt, hogy a „nyugatos” szövegek ne a szociális kompetenciák kiegészítő részeként, hanem kiindulási pontként szerepeljenek, párbeszédet kezdeményezve. Ez a párbeszéd azt is jelenti: a diák, aki kommunikál, empatizál, toleranciát gyakorol vagy ellenáll, a szöveggel, a szövegen keresztül is hasonló cselekvést valósít meg.

A tervezett foglalkozások közül ez az első óra, így az egyik cél a csoport és foglalkozásvezető közös munkájának megalapozása és a szabályalkotás.

A másik cél a foglalkozásvezeteken átívelő fő célhoz, a szociális kompetenciák fejlesztéséhez kapcsolódik. Az óra során a tolerancia erősítését tűzzük ki a más kultúrájú és nemzetiségű emberek iránt Babits Mihály *Messze-messze* című versének segítségével. A szöveggel való munka és a feladatok elvégzése után a diákok képessé válnak arra, hogy saját szavaikkal fogalmazzák meg a mások iránti tolerancia mibenlétét, felismerjenek bizonyos sztereotípiákat, és ezekre tudjanak példát hozni a saját életükből.

RÁHANGOLÓDÁS

A ráhangolódás részben sor kerül az egész foglalkozássorozat megalapozására. Érdemes előkészíteni az osztálytermet: a később lejátzásra kerülő videót betölteni, a terem sarkaiban pedig elhelyezni a kompetencia-kártyákat. Amennyiben az együttműködés keretei eltérnek a hagyományos, 45 perces órák menetétől és a nem formális nevelés alapelveire támaszkodnak, célszerű a diákokkal „szerződni”. Az együttműködési szerződés (lásd: 1. melléklet) abban erősít meg minden résztvevőt, hogy a tanulási folyamat felelősségét a foglalkozásvezető és a diákok egyaránt hordozzák, mely erősíti a serdülők személyiségfejlődését és felelősségvállalását. A szerződés egy előre elkészített vázzal rendelkezik, és néhány pontja kiegészítetlen; ennek két oka van: az egyik az, hogy a diákok számára sokkal inkább betartható az a szabály, amit közösen hoznak meg a vezetővel, mert azonosulni tudnak vele, hogy nem nélkülük döntünk rólok. Másrészt a vezetőt is segíti abban, hogy keretek között tartsa az ötletgyűjtést, hiszen a tanórai időkeretek általában adottak.

Ezután következik a ráhangolódás tartalmi része, melyet az előre elkészített idézetkártyák segítségével vezethetünk föl (lásd 2. melléklet). A kártyák a szociális kulcskompetencia három alkompetenciáját tartalmazzák, melyek egyúttal a rákövetkező foglalkozások témái: az empátia és élethelyzetek megértése, az emberek közötti kommunikáció és megértés, valamint a tolerancia. A gyakorlat célja az, hogy

rövid ismeretanyagot közvetítsen a diákok számára, ők pedig képesek legyenek jellemezni a szociális kompetencia választott alkompetenciáját, és megfogalmazzák, mit jelent számukra egy-egy kompetencia. A diákokat a szerződés aláírása után osszuk fel csoportokra: ha kisebb létszámmal dolgozunk, 3x 4–5 fő legyen egy csoportban, ha nagyobb osztállyal dolgozunk, kétszer nyomtassuk ki a segédleteket, és több csoport dolgozzon ismétlődő szövegekkel. A diákoknak az a feladata, hogy a terem négy sarkában elhelyezett szakszöveget megvitassák előzetes tudásuk alapján, majd keressenek rá példát saját életükből, ezután pedig osszák meg újonnan szerzett tudásukat a többi csoporttal is. Az utolsó csoport kártyája a tolerancia, ezzel át tudjuk vezetni a témát az óra második részére. A tanári feladatalkotás során hangsúlyozzuk azt is, hogy minden csoport más szöveggel dolgozik – ha így van, mert ez elősegítheti a körültekintőbb, figyelmesebb feladatmegoldást.

JELENTÉSTEREMTÉS

A jelentésteremtés a Quimby és Csik zenekar *Sehol se talállak* c. számának meghallgatásával kezdődik. A feladat célja az, hogy a diákok értelmezzék a zeneszámot, dekódolják az üzenetét, és ez ráhangolja őket az óra fő irodalmi szövegére. A feladat során a diákok individuálisan dolgoznak. A videó meghallgatása előtt osszuk ki a segédanyagot (lásd 3. melléklet), melyen két oszlopot kell kiegészíteniük: az egyikben azt, hogy milyen városokat említ a dal szereplője, a másik, hogy mi ennek a szereplőnek a legnagyobb bánata. A diákok az oszlopokat a videóval egy időben, párhuzamosan egészítik ki. Amennyiben a feladat megoldása során nehézséget okoz a reáliákon túli hallás utáni szövegértés, a tanárnak érdemes a dalszöveget zene nélkül is felolvasni, így adva esélyt a hiányzó megoldások pontosítására. A zeneszám kiválasztása nem véletlen: amellet, hogy tartalmában nagyszerűen párhuzamba állítható Babits szövegével, a médiát is olyan módon használtuk fel, hogy az a diákokat segítse, építse.

Ezután a tankönyvben is szereplő Babits Mihály: *Messze... messze...* c. szövegével dolgozunk, a diákok egyénileg, csendben olvassák el a verset. A szöveghez két megválaszolható kérdés tartozik, melyek hasonlóak az előző feladathoz: annyiban különböznek, hogy míg az elsőben városok, itt országok szerepelnek. A diákok válaszaikat a füzetükbe rögzíthetik. Ezután csoportmunka következik, a már megismert szövegeket négyes-ötös csoportokban vitatják meg. Az a feladat, hogy a diákok összehasonlítsák, a két szöveg miben különbözik, illetve milyen szereplői pozíció kerül megnevezésre az egyikben és a másikban. Miután megválaszolják a kérdéseket, a tanóra társas nyilvánosságában dolgozunk közösen a szövegek további kibontásával és párhuzamba állításával. A tanári kérdésalkotás során a következő lehetséges kérdéseket alkalmazhatjuk: *Milyen viszony fűzhet egy embert más helyekhez, más népekhez, más kultúrákhoz? Hozzatok példát más viszonyulási lehetőségre is, mint ami a szövegekben van – lehet negatív is. Van szerintetek különbség az átélésben, amikor valaki „volt New Yorkban, reptéren Londonban”, és amikor „rabsorsa mostoha”, és nem láthatja soha ezeket a helyeket? Tudnátok ötletet adni, mi az a mód, hogy otthonról is utazhassunk?*

A gyakorlat továbbgondolása egy kreatív írásos, egyéni élményt is adó feladat, melyet házi feladatként oldhat-

nak meg a diákok. A gyakorlat célja az, hogy a diákok egymás tapasztalatait használják közös erőforrásként, és ezáltal személyes élményt kapcsolhassanak az utazás és a tolerancia témaköréhez. A gyakorlat során a külföldi országokat ismerő diákok köré csoportok szerveződnek, egy-egy, általuk meglátogatott ország alapján. Miután kiválasztották az országot, a Babits-vers formai jellemzőin elindulva (rím és szótagszám), valamint az alliteráció költői eszközével saját strófát alkotnak a megélt élményeik mentén.

Az utolsó feladat a jelentésteremtés és elmélyítés részeként lehetőséget ad arra, hogy a diákok tapasztalati, élményalapú tanulással jussanak közelebb a tolerancia kérdésköréhez. A kiválasztott módszer Lázár Ildikó eredeti gyakorlata, egy idegennyelvi-óra módszertani készletéből származik. Célja az egymás iránti tolerancia elmélyítése, valamint a kulturális sztereotípiák felismerése. A diákok egy-egy kártyát húztak, melyek segítségével Fehérhon, Piroshon és Kékhon polgáraivá lényegülnek át, és a leírt szerepet magukra öltve kell viselkedniük. Az alaphelyzet az, hogy ezek a nagyon különböző és nagyon hasonló emberek találkoznak egy nyári partin, és elkezdenek ismerkedni. Miután a diákok elég időt töltöttek „ismerkedéssel”, kérjük meg őket, foglaljanak helyet, és ezzel az óra utolsó, reflektáló szakaszához érünk.

REFLEKTÁLÁS

Az óra utolsó részében a „polgárok” reflexiója következik. A reflektálás menete az, hogy Fehérhon, Piroshon és Kékhon polgárai csoportonként mondják el, milyen volt a tapasztalatuk. A tapasztalatok megosztását célszerű mederben tartani: a személyes megélésnél, érzelmi-élmény szinten kezdjük, majd utána térjünk rá a történet szintre. Amennyiben a diákokkal való együttműködés már bizalmasabb, érdemes arra irányítani a kérdéseket, hogy találkoztak-e hasonló helyzetekkel a valóságban, és így saját élményeikből építkezve értelmezhetik a sztereotípiákat és a tolerancia fogalmát.

HIVATKOZÁSOK:

- Fenyő D. György, 1991–92. *Az irodalomtanítás ellentmondásai*. In N. Tóth Anikó, Petres Csizmadia Gabriella. 2015. *Módszertani szöveggyűjtemény az irodalom oktatásához*. Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. ISBN: 978-80-558-0744-7
- Arató László, 2003. *Tizenkét tézis a magyartanításról*. In N. Tóth Anikó, Petres Csizmadia Gabriella. 2015. *Módszertani szöveggyűjtemény az irodalom oktatásához*. Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. ISBN: 978-80-558-0744-7

MELLÉKLET

1. EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERZŐDÉS:

1. Lehetőség szerint legyen itt mindenki minden foglalkozáson, ha ez nem megvalósítható, akkor azt olyan módon jelezzük, hogy .....
2. A foglalkozások alatt nem hagyjuk el a termet, csak kivételes esetben, ha mégis nagyon szükséges kimenni, ezt mindenki jelezze bátran a foglalkozásvezetőnek.
3. A foglalkozások ideje alatt szabad inni, de úgy, hogy ezzel ne zavarjuk egymást és a foglalkozás menetét, az evés viszont nem javasolt. Egyetértetek? Módosítás: .....
4. A beszélgetések során tiszteletben tartjuk, ha másnál van a szó, csendben és figyelemmel hallgatjuk, hogy miniket is megillessen ugyanez a jog. Ha reflektálni, válaszolni szeretnénk a másik mondandójára, ezt úgy jelezzük, hogy .....
5. Mindenki véleményét egyformán meghallgatjuk.
6. A foglalkozásokon elhangzott személyes információkat bizalmasan kezeljük, és a terem falai között maradnak.
7. Kiegészítés: .....

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....
8. ....

9. ....
10. ....
11. ....
12. ....
13. ....
14. ....
15. ....
16. ....

17. ....
18. ....
19. ....
20. ....
21. ....
22. ....
23. ....
24. ....

2. IDÉZETKÁRTYÁK

EMPÁTIA ÉS ÉLETHELYZETEK MEGÉRTÉSE

Az empátia beleérző képességet jelent. Az empátia a másik ember szemével látás, a másik ember fülével hallás és a másik ember szívével érzés képessége. Azáltal, hogy beleéljük magunkat a másik helyzetébe, fel tudjuk fogni az érzéseit, hangulatait. Az empátia olyan képesség, amely személyiségtől függ: vannak jó és kevésbé jó empátiás készségű emberek. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az empátiás készséget ne lehetne fejleszteni. Az empátia ugyanakkor függ a személy pillanatnyi állapotától is. Hiszen ha valaki fáradt, fáj valamije, vagy súlyos gondok nyomasztják, akkor valószínűleg a beleélő képessége is csökken.

Forrás: Tanári személyiségfejlesztés és attitűdformálás
http://old.ektf.hu/hefoppalyazat/tanszemfejl/az_emptia.html

EMBEREK KÖZÖTTI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS MEGÉRTÉS

A kommunikáció az emberi társadalom egyik legfontosabb jelensége, egy dinamikus kölcsönös folyamat. Az emberi kommunikációra két dolog jellemző. Az egyik az, hogy a kommunikáció az emberi élet szükségszerű velejárója. Nem lehet nem kommunikálni. Az ember bármit tesz, annak kommunikációs jelentősége lesz a többi ember számára. A másik az, hogy a kommunikáció mindig két szintű folyamat, mindig van egy tartami és egy viszonymeghatározó szintje. A tartalmi szint jelenti azt, amiről szó van, amiről a kommunikáció szól. A viszonymeghatározó szint a kommunikáló felek egymáshoz fűződő kapcsolatát fejezi ki.

Forrás: http://old.ektf.hu/hefoppalyazat/pszielmal/a_kommunikaci_fogalma.html

TOLERANCIA

Mit jelent a *tolerancia* szó? A latinból származó kifejezés jelentése 'türelem, tűróképesség'. Ha például *vallási toleranciáról* beszélünk, akkor a más világnézetet vallók iránti türelmességet, elfogadást, békés együttélést értjük. A vallási vagy világnézeti intolerancia azt jelenti, hogy valaki nem képes elfogadni, *megemészteni*, hogy valaki olyan nézetet vall, amivel ő maga nem ért egyet. Lehetséges például, hogy elzárkózik az ilyen gondolatokat vallóktól, távol tartja magát tőlük. Az is előfordul, hogy megpróbálja elhallgattatni a neki nem tetsző nézeteket vallókat. Utóbbi esetben az intolerancia erőszakhoz vezet – vagy mentális/verbális, vagy fizikai értelemben.

Forrás: www.nyest.hu

1.3. VÁROSOK

Városok:

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

A szereplő legnagyobb bánata:

.....
 .....
 .....

Városok:

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

A szereplő legnagyobb bánata:

.....
 .....
 .....

Városok:

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

A szereplő legnagyobb bánata:

.....
 .....
 .....

14. FEHÉRHON, PIROSHON, KÉKHON POLGÁRAI

Fehérhonból érkeztl. Imádsz emberekkel találkozni, és ezt lelkesedéssel és sok gesztikulációval fejezed ki. Amikor valaki újjal találkozol, megérinted a fülcimpádat, és illedelmesen meghajolsz, hogy köszöntsd a másikat. A nyári vakációt Kékhonban szeretnéd tölteni.

Piroshonból érkeztl. Szeretsz idegenekkel ismerkedni, de nagyon nem szereted, ha ezek az emberek megérintenek. A kultúrádban kerülöd az egyenes szemkontaktust, amikor először találkozol más emberekkel. Illetlennek tartod a kérdést, hogy ki honnan érkezett.

Kékhonból érkeztl. Az országodban az emberek gyengéden bár, de állandóan testi kontaktusra törekzenek – megérintik egymás karját, amikor beszélgetnek. Szeretsz idegenekkel ismerkedni, de nem szeretsz a Fehérhonból érkező emberekkel időt tölteni, ezért egyenesen rákérdezel, ki honnan származik.

